

Verbundkatalog Kalliope

In: Vrij Nederland vom 21.2.1948

Romanciers van het andere Duitsland.

Mann, Klaus

Nutzungsbedingungen

Bei zahlreichen Dokumenten auf monacensia-digital.de sind die Urheberrechte bereits abgelaufen. Sie sind gemeinfrei und dürfen ohne weitere Rücksprache mit der Monacensia weiterverwendet werden.

Bei den Dokumenten, bei denen noch Urheberrechte bestehen, müssen für eine Weiterverwendung stets die Rechteinhaber*innen angefragt werden sowie eine Publikationsgenehmigung der Monacensia eingeholt werden. Das Zitatrecht bleibt hiervon unberührt.

Zur Erteilung einer Publikationserlaubnis wenden Sie sich bitte an:

Monacensia im Hildebrandhaus

Literaturarchiv

Adresse: Maria-Theresia-Straße 23, 81675 München

E-Mail: monacensia.literaturarchiv@muenchen.de

Terms of use

The copyrights for numerous documents on monacensia-digital.de have already expired. They are in the public domain and may be reused without further consultation with Monacensia. In the case of documents for which copyrights still exist, the copyright holders must always be contacted for further use and publication permission must be obtained from the Monacensia. The right to quote under copyright law remains unaffected by this. To obtain permission for publication, please contact:

Monacensia im Hildebrandhaus:

Literaturarchiv

Address: Maria-Theresia-Straße 23, 81675 München

E-Mail: monacensia.literaturarchiv@muenchen.de

CULTUREEL KOMPAS

REDACTEUR: ED HOORNIE

MEDEWERKERS: A. VAN DOMBURG (FILM)

J. HARDY (BEELDENDKUNST)

D. B. VESLING (MUZIEK)

BERT VOETEN EN A. H. HARMANS (LETTERTYPER)

ROMANCIERS van het andere DUITSLAND

Toen in Duitsland het vrije woord verstomde en de beste schrijvers uitweken naar het buitenland, stichtte de uitgeverij Querido te Amsterdam een speciale afdeling voor het uitgeven van Duitse literatuur. Het is verheugend dat dit Querido-Verlag, onder leiding van Dr. F. Landshoff en Mevr. Alice van Nahuys, dit culturele werk, dat tijdens de bezetting moest worden stopgezet, weer ter hand heeft genomen. Reeds hebben enige nieuwe belangrijke Duitse boeken het licht gezien. De schrijver Klaus Mann behandelt deze noviteiten in onderstaand artikel.

De zes nieuwe boeken, die bij het Querido-Verlag verschenen zijn, munten uit door degelijkheid en goede smaak. Het zijn: twee tijdsromans over het Duitse lot; een historische roman met actuele kanten; een ontspanningsroman met een actueel-politieke achtergrond; een politieke studie over onze eigen tijd en een causerie over een thema uit de muziekgeschiedenis met autobiografische inslag.

De twee Duitse tijdsromans zijn „Die Zwillinge von Nürnberg“ door Hermann Kesten en „Das Siebte Kreuz“ door Anna Seghers. Kesten's roman is mij — om het maar meteen te zeggen — het boek dat mij van al deze uitgaven het dierbaarst is. Ieder werk dat van deze schrijver verschijnt, heeft een onmiskenbaar persoonlijk accent — men houdt er van of men houdt er niet van — de gustibus non est disputandum. De een refereert nu eenmaal sterk gekruide kost, de ander heeft een voorliefde voor vette of zoete spijzen. Ik ben voor het gekruide — en daarom voor Hermann Kesten.

Zijn proza is nimmer lauw, nimmer ongevoel; het heeft altijd rythme, élan en hartstocht; het is een artistiek, bewust-gestyleerd proza, bijna overladen met geestige vondsten en arabesken, frapperende metaforen, gedurfd en nieuwe sensaties. Kesten is ongetwijfeld een stilist van de eerste orde, een der weinige huidige representanten van de grote satirische traditie. Met Franz Werfel en André Gide, die het waaijstje der uitgeverij als zijn „pairs“ noemt, heeft hij maar weinig overeenkomst (behalve misschien tot op zekere hoogte met de Gide van „Caves du Vatican“). Zijn meesters zijn de grote humoristische sociale critic en ironische moralisten Swift en Voltaire; wat de tijdsromans betreft, van hen is het Heinrich Mann, aan wie de auteur van de „Zwillinge“ zich ten zeerste verplicht weet.

Zoals de Voltaire van „Candide“, schijnt Kesten een grimmig vermaak te vinden in de schrikbarende domheid en gemeenheid van het mensdom; zoals bij Voltaire, zo is ook hij hem het plezier in het diabolische het masker, waarachter verontwaardiging en vertrouwen zich met een soort van schaamt verborgen houden: de verontwaardiging van de geest over de traagheid en de listigheid der dingen; het vertrouwen van het hart, dat de goddelijke vonk, die nog in de meest verdorven mensenzijde verscholen ligt, tenslotte toch nog zal triumpheeren over het gemene, waarvan zelfs de edelste mens niet geheel vrij is.

Op het eerste gezicht schijnt op aarde de overwinning van het infame bijna compleet te zijn — zoals de satirische romancier met schijnbaar blijdschap en heimelijke smart constateert. Zijn kroniek, die omstreeks het jaar 1919 in een gevangenkamp bij Nancy begint, en zes-en-twintig jaar later, in 1945 in het verwoeste Neurenberg eindigt, bevat een waarlijk overvloedige massa duistere, groteske, akelig-komieke en hartverscheurend-absurde momenten. De hele Duitse tragedie, of tragi-comedie trekt als een spookachtige film aan ons voorbij — van de November-revolutie via de Kapputsch en andere tussentijdse gebeurtenissen tot de omwenteling van 1933, en verder, tot het bittere einde. Een der laatste hoofdstukken draagt de titel: „Mourir pour Dantzig?“ en het laatste heet: „De ruïnes van Europa“.

De handeling die Kesten als kader of motief voor zijn satire gebruikt, laat zich in beperkte omvang zelfs niet bij benadering weergeven; zij is gecompliceerd, barok, vol personages, zoals in een schelmenroman uit de zeventiende eeuw of als in een Sha-

kespeariaans blijspel. Reeds het door Kesten gebruikte tweelingenmotief met de eendelige verwisselingen die er uit voortkomen, doet denken aan de stijl der renaissance comédie.

De tweeling, waarom het hier gaat, is Primula en Uli, de dochters van een tyranniek Duits ambtenaar, die later Minister van Justitie in het Derde Rijk wordt. Een der zusters heeft dan weer tweelingen: Caesar en Alexander, wier vader, een zeer cynisch heer, Lust genaamd, in het ministerie van propaganda van Gobbels carrière maakt — zij het slechts kort, want nog voor het uitbreken van de oorlog wordt hij „ge-

LION FEUCHTWANGER
foto Florence Homolicea Los Angeles

liquideerd“. Maar genoeg over de intrigues, zij zou kluchtig kunnen werken, wanneer de auteur ze niet met een rijke ornamentiek had versierd. Welk een overvloed aan dramatische episoden, duister-groteske invallen, psychologische aperçus! Dikwijls wordt het haast te veel van het goede: men zou soms wensen, dat de auteur zijn overvloedige fantasie iets meer aan banden had weten te leggen, en paar doorhalingen zouden dit boek zeker geen schade gedaan hebben. Maar laten we het bewonderen, laten wij er ons over verheugen, zoals het is — met alle bizarre ophet, alle scheefheid, heel dat wonderlijke mengsel van realisme en fantasie, van journalistieke en poëtische elementen. Ik aarzel niet „Die Zwillinge von Nürnberg“ Hermann Kesten's belangrijkste, meest geslaagde roman te noemen — en, uit artistiek oogpunt bezien, de meest originele en overtuigende epische uitbeelding der Duitse catastrofe.

Het zevende kruis.

Zoals ook Kesten's „Zwillinge“ verscheen de roman van Anna Seghers eerst in Engelse vertaling, „Das siebte Kreuz“ werd een bestseller in Amerika, werd een wereldsucces, nog voor de Duitse uitgave verschenen was. Nu is dan eindelijk het beroemde werk in de oorspronkelijke taal verschenen — en is dus nu eigenlijk eerst recht verschenen. Een Nederlandse vertaling is ter perse. Aan de stijl van Anna Seghers ontbreekt ook in het origineel iets van elasticiteit en virtuositeit, die de woordkunstenaar Kesten ter beschikking staan. Bij haar is alles zwaarder, donker-

der, moeizamer — meer „down to the earth“. En juist met aarde, ja, met Duitse aarde is deze „roman uit Hitler-Duitsland“ geschreven: de beschrijvingen van het Rijnlandschap behoren tot de artistieke hoogtepunten uit het boek, men ruikt het vaderland — het schone tot schande gebrachte vaderland, waarnaar de schrijfter verlangd heeft in haar Mexicaanse ballingschap; de „Heimat-cultus“ komt hier echter niet voort uit een arrogante zelfverheerlijking, maar uit het diepere, edeler pathos, van het heimwee.

Het is een eenvoudige geschiedenis, die Anna Seghers met ernstig gedompte, enigszins slepende, maar toch bewogen en bewegende stem verhaalt, — de geschiedenis van zeven mannen, die uit het Concentratiekamp Westhofen ontsnapt zijn. Drie van hen worden gevangen genomen, één gaat, uit angst voor de Gestapo, vrijwillig naar de hel terug. De vijfde — hij is acrobaat van beroep — boet bij een gewaagde vlucht over de daken zijn leven in; de zesde een boer, sterft een genadig-zachte dood op het ogenblik dat hij het reeds door de nazi-beulen omsingelde dorp bereikt, — een der mooiste, ontroerendste scènes, die Anna Seghers ooit geschreven heeft. De zevende, Georg Heisler, een politiek strijder, weet zich te redden. Hij is de held van de roman — de onbekende soldaat uit het Duitse verzet, aan welks bestaan en prestaties Mevr. Seghers, patriottische emigrante (intussen naar Duitsland teruggekeerd) met een eigenzinnig idealisme gelooft. Zijn er in werkelijkheid veel van deze Heislars geweest? Maar zelfs wanneer er maar weinig geweest zouden zijn — dan nog wordt het lot van deze éne geloofwaardig en aangrijpend, dank zij het sterke kunstenaarschap en het sterke geloof van de vertelster, die hem hier een eenvoudig, fraai monument heeft opgericht.

Wapens voor Amerika.

De historische roman met actuele trekken „Waffen für Amerika“ is van Lion Feuchtwanger, het eerste deel van een grote, epische compositie. Onder de charmante vrouwen, die de chroniqueur ons in zijn voorwoord belooft, valt allereerst de arme koningin Marie-Antoinette op, wier dwaze behaagzucht en naïve verdorvenheid wij niet zonder een half dor degout, half dor ontroering opgewekte glimlach terugzien; Feuchtwanger's portret van de bakvis-achtig aandoende vorstin is van een gracieuse

levendigheid, hoewel het zich niet kan meten met de onvergetelijke beschrijving van Stefan Zweig. Tot de briljante mannen, waarvan de schrijver in zijn voorwoord gewaagt, mogen we nauwelijks de dikke, domme Lodewijk XVI rekenen — hij is eerder meelijwekkend dan imponerend of van het formaat onze haat op te wekken —; wel de amusante Pierre Caron de Beaumarchais, schrijver van de „Figaro“, politiek intrigant en de enigszins speelse voorvechter der Amerikaanse onafhankelijkheid, die in dit eerste deel een centrale rol speelt. De „grote man tussen de tafelen“ uit het personen-register is Benjamin Franklin, die als Amerikaans gezant te Parijs, de zaak van zijn jonge natie, de zaak van de vrijheid, met filosofische waardigheid en diplomatieke schranderheid behartigt (Een andere grote Voltaire zal pas in het tweede deel naar voren komen). Al deze figuren en dozijnen andere zijn met vaste, ervaren hand getekend en gegroepeerd, zoals de figuren op een solide en rijk gobelin in de stijl van het dix huitième. Intussen is de zuiver plastische weergave van historische scènes en karakters nimmer het primaire, veeleer is het er de auteur steeds om te doen in het welgewoekende complex van hoofse intrigues en erotische spanningen, nationale rivaliteiten en persoonlijke interessen te wijzen op de logica en de uitwerking van bepaalde, algemeen geldende sociale krachten en wetten. De roman gaat, zoals het in de inleiding heet, „om de strijd van mannen, woorden en ideeën geproceerd om een economische omwenteling“.

De revolutie, die toentertijd in Frankrijk werd voorbereid, en die zich reeds in Amerika had voltrokken, betekent een beslissende stap op de aarzende en steeds weer onderbroken gang van het mensdom „tussen de laatste ijsijd en de komende“. Vele omstandigheden en voorwaarden moesten samenwerken om de progressieve tendens, de tendens, die hier door Benjamin Franklin vertegenwoordigd en verdedigd wordt, aan een overwinning te helpen op de tegenstand van een heersende klasse, die zich taal en met cynisch egoïsme aan haar privileges vastklemt en niets onbepoofd laat om de vooruitgang te saboteren. De optimistische historicus Feuchtwanger is er echter van overtuigd en wil er ons van overtuigen, dat men de vooruitgang tenslotte toch niet kan tegenhouden. Zij triomfeert krachtens een bovenpersoonlijk ratio, die volgens de optimistische historicus in het geschiedkundig proces ligt opgesloten, en die men „goddelijk“ zou kunnen noemen, als dit woord niet vreemd en aanstoot gevend voor het marxistisch denken zou zijn. Reeds het begrip „lot“ is te bombastisch en vaag voor de nuchtere zin van hem die gelooft aan de rationalistisch materialistische vooruitgang. „Wat wil je met het lot? De politiek is het lot.“ Feuchtwanger maakt deze uitspraak van Napoleon tot motto van zijn boek — samen met een kernachtig bon mot van generalissimus Jozef Stalin: „Lot? een mystiek begrip, nonsens“. Ondanks het motto van Stalin werd de roman „Waffen für Amerika“ in het vaderland van Benjamin Franklin met grote bijval ingehaald.

Klaus Mann.

Beklaag mij niet.....

Beklaag mij niet omdat het licht verkwijnt,
Wanneer de dag in de avond overgaat.
Beklaag mij niet om schoonheid die verdwijnt
Uit veld en bos al naar het jaar vergaat.
Beklaag mij niet om 't afgaan van de maan,
Of om het immer wisselend getij,
Of omdat uw begeerten zijn gegaan
En gij niet ziet met liefde meer naar mij.
Dit wist ik toch altijd: Liefde is niet meer
Dan de onbeschermd bloesem in de wind
Of dan de wilde vloed die telkenkeer
Voor nieuwe wrakken 't zeestrand willig vindt.
Beklaag mij dat het hart niet is gerijpt
Tot wat de geest reeds jarenlang begrijpt.

Edna St. Vincent Millay
Vertaling Jan Spierdijk.